

Huszthy Zita

MALONYAY DEZSŐ: A MAGYAR NÉP MŰVÉSZETE (1907–1922) ¹

Malonyay Dezső (1866–1916) ötkötetes sorozata a magyar paraszti művészetről máig meghatározó az etnográfia szakirodalmában, annak ellenére, hogy maga az író nem szánta tudományos munkának. Célja elsősorban a még meglévő emlékek összegyűjtése és dokumentálása volt, valamint az, hogy felhívja a figyelmet a már akkor is elhanyagolt paraszti művészetre. Törekvése sikerrel járt, bár korábban is megjelentek a témában könyvek. Malonyay gyűjtése nagyon népszerűvé tette a népi kultúrát, különösen gazdag képmellékletei miatt.

Malonyay Dezső bölcsészdoktoriját és magyar-francia tanári diplomáját Kolozsváron szerezte, majd itt tanított 1892-ig. 1893-ban költözött Párizsba, Munkácsy Mihály titkára volt, és tudósított a Budapesti Napló, később a Budapesti Hírlap számára. 1897-ben visszatért Budapestre. *A magyar nép művészete* című művéhez 1904-ben kezdte szervezeten az anyaggyűjtést. Eredeti elképzelése szerint öt év alatt öt kötet készült volna el, de a munkálatok jócskán elhúzódtak, Malonyay az utolsó kötet megjelenését már nem érte meg. Az első, Kalotaszeggel foglalkozó rész 1907-ben jelent meg, a második Székelyföldet és Torockót mutatja be (1909), a harmadik kötet a Balaton-felvidéki pásztorok életét örökíti meg (1911), a negyedik témája a Dunántúl (1912), az utolsó, a legrövidebb pedig a Palócföld anyagát dolgozza fel (1922). Az Alfölddel és Északkelet-Magyarországgal foglalkozó rész végül nem született meg, az ehhez gyűjtött anyag soha nem került elő.

A gyűjtéshez Malonyay egy huszonnégy főből álló csoportot szervezett művészekből, tanárokból, építészekből, múzeumi dolgozókból és újságírókból. A tagok között volt Gróh István és Medgyaszay István, valamint a Gödöllői művésztelep több művésze is, pl. Körösfői Kriesch Aladár, Juhász Árpád és Toroczkaí Wigand Ede.

A köteteket Malonyay az adott tájegység élettéréinek, templomának, házának, viseletének, tárgyi környezetének és temetőjének bemutatására tagolja (ettől csak a harmadik kötet tér el), teljes képet adva ezzel a paraszti életről. A gazdag képmellékletek, rajzok, fotók, festmények pótolhatatlan dokumentációi a többszáz éves tárgyi emlékeknek. Nem csak az épületeket, tárgyakat sorolja fel, de pontos leírást ad

¹ MA-s szemináriumi dolgozat, ELTE BTK Művészettörténeti Intézet. Témavezető tanár: Dr. Keserü Katalin.

azok elkészítésének munkafolyamatáról, a népi hagyományokról, továbbá a mestereket is megszólaltatja, teljes értékű, egyéni művészetként bemutatva munkásságukat.

Malonyay megállapítása szerint a paraszti művészet egyes, a magyar nép történelmében gyökerező motívumokból táplálkozik. Ezek ősi ember-, állat- és növényábrázolásokból született stilizált, geometrikus formák, amelyek szemlélése az ismerőség örömteli érzetét kelti a nézőben. Malonyay célja a népi motívumok összegyűjtésével és a magas művészetek számára való közzététellel a nemzeti stílus megteremtésének elősegítése volt, amely a századforduló művészeti programjainak legfontosabb elemét képezte.

A paraszti művészet ornamentikáját elsősorban a hordozó, tehát a használati tárgy vagy építészeti elem funkciója, formája és a díszítés technikája határozza meg. Elsődleges a célszerűség, használhatóság, utána következik csak a „cifrázás”. A tárgyaknak azokat a felületeit, amelyek gyakran kerülnek kézbe vagy vannak kitéve valamilyen igénybevételnek, nem díszítik, a bútoroknak is csak a leglátványosabb felületén van ornamentika. A felület alakjától függ a díszítés felépítése, így kerül centrális kompozíció a székek ülőlapjára, vertikális a pástortokokra, vízszintesen futó a halotti lepedők szélére. A díszítést befolyásolja a megmunkáláshoz használt technika is. „A parasztmunka szerkezete és dísze között rendesen megvan a szerves összefüggés – írja Malonyay –, aminek eredménye példás nagy harmónia a szerkezet és az ornamentális kiképzés között.”

Malonyay Dezső nem volt hivatásos etnográfus, ő maga több más szakértőt is idéz, utalva többek között Huszka József munkájára, *A székely házra* és Jankó János kutatásaira, akitől a kötetek struktúráját vette át és illusztrációkat is kölcsönzött.